

Diksmuide

Vierdaagse van de IJzer

Dag 3

Rond de toren

24 augustus 2012

Heel lang geleden, slechts kort nadat de dieren het verleerd hadden met de mensen te praten, ging een man op een zondagmorgen het bos in. Het gebeurt wel eens meer dat iemand het bos of de mist ingaat, doch deze man had een duidelijk doel: hij wilde houthakken. Wat niet zo'n wonder was want hij was... houthakker. Van dat gehakte hout maakte hij een bundel en die hees hij op zijn schouder om ermee naar huis te keren. Een onschuldig verhaal, ware het niet dat het gebeurde op een zondag en vroeger was dat uitdrukkelijk „not done“. Meer nog: het was zonder meer een zonde. Daarom stond hem bij de rand van het bos een kluizenaar op te wachten die in zijn vrije tijd ook nog wat tovenaars was. Hij sprak de man vermanend toe: „Zijt gij geheel van God los? Gij weet toch wel dat men op zondag, de dag des Heren, niet werken mag. Er staat immers geschreven dat Hij op de zevende dag rustte. Hoe durft gij u dan boven den Here te stellen?“ „Godver“, zei de man want hij was door het vernis van de beschaving nog niet ingekapseld. „Ik kan niet lezen. Dus wat kan het me schelen wat er geschreven staat. Bovendien ik werk wanneer ik dat wil want indien ik het niet doe dan zal uw Here het voor mij niet

‘t Manneke uit de Mane op de Grote Markt in Diksmuide. Met op de achtergrond het Stadhuis, het Belfort en de kerk.

Foto van het internet. Public Domain

doen.“

De kluizenaar was hevig in zijn wiek geschoten en met toornige stem sprak hij de onverlaat toe: „Dan zult gij voor straf en als waarschuwing voor anderen voor eeuwig met uw takkenbos op de rug in de maan zitten.“ Hij gaf de houthakker een dreun op het hoofd met zijn toverknuts. Die zag daarop sterretjes en aansluitend vloog hij naar de maan. De Nasa is later nog naar die tovenaars op zoek geweest maar hij was nergens meer te vinden. Hoe dan ook, sindsdien zit die zondagse zwartwerker daar op de maan met zijn takkenbos. Op heldere avonden kun je hem daar nog altijd zien zitten. Wanneer het bewolkt is, is dat wat moeilijker. In Diksmuide echter is dat geen probleem.

Daar is, op de Grote Markt, ‘t Manneke uit de Mane dag in, dag uit te zien.

Alma nak

‘t Manneke uit de Mane is een volksalmanak. Het soort boekjes wat vroeger zeer populair was. Met een jaarkalender, verhalen, grappen en weersvoorspellingen voor het hele jaar. Het schijnt dat die voorspellingen nauwelijks onnauwkeuriger waren dan die van het Koninklijk Meteorologisch Instituut in Ukkel. ‘t Manneke uit de Mane is bovendien gedeeltelijk

in het West-Vlaamse dialect geschreven. Hetgeen de verspreiding buiten de provincie enigszins belemmert.

De almanak kwam er voor het eerst in 1880 en met veel vallen, opstaan en onderbrekingen leeft hij tot op onze dagen voort. Er is evenwel rond het Manneke een hele cultus gegroeid die trouwens zijn wortels heeft in onze recente geschiedenis. De Grote Oorlog, jawel, je ontkomt er hier uiteraard niet aan. Maar ook de Vlaamse Ontvoogding waarin de behandeling van het Vlaamse kanonnenvlees door hun uitsluitend Franstalige oversten een belangrijke rol heeft gespeeld. Al wordt het gewicht daarvan, al naar gelang de bron, groter dan wel kleiner ingeschat.

Als reactie tegen de onderdrukking door de Franstalige elite ontstond een geheim genootschap van West-Vlaamse flaminganten, waarvan Hugo Verriest de bezieler en centrale figuur is geweest. Het genootschap *De Swighenden Eede* inspireerde zich voor zijn organisatie en werkmethodes op wat in de vrijmetselarij gebruikelijk was. Ik neem aan dat het „swighend“ staat voor „zwijgend“. Het genootschap had een eigen lied en het geheel werd omgeven door een sfeer van romantische geheimzinnigheid. Jongetjes onder mekaar, weet je wel. Zo noemden de leden zich soms de Ridders van de Goene Tente omdat ze in de zomer bijeenkwamen onder de bomen. Hun lied had het over de Ridders met de rode lansknecht, een toespeling op de rode pennenstok die ze gebruikten. Ze werkten ook mee aan 't Manneke uit de Mane en enkele satirische studentenbladen.

In de traditie van „De Swighenden Eede“ ontstond in 1964 *de Ridderorde van 't Manneke uit de Mane*. Jaarlijks worden enkele verdienstelijke West-Vlamingen in de orde opgenomen. Ondertussen is er al een lijst van „ridders“ die zowat een arm lang is.

Eigenaardig vond ik het achteraf wel dat ik daar in Diksmuide naar 't Manneke uit de Mane stond te kijken terwijl 's anderendaags het mannetje op de maan (Neil Armstrong) afreisde naar onbekende oorden die eventueel nog veel verder verwijderd zijn dan het hemellichaam waarop hij als eerste mens een voet had gezet.

Boter en kaas

In mijn prille jeugd werd me het verhaal van het mannetje in de maan verteld en ook dat de maan een grote bol kaas was. Waaruit zo nu en dan een flinke hap werd genomen. Hoe ik ook mijn best deed, ik heb nooit een mannetje kunnen zien in de vage, grijze vlekken op die blinkende schijf. En „kaas“ dat leek me al helemaal vergezocht. Nu wil echter het geval dat Diksmuide, waar men het zo op dat mythische mannetje begrepen heeft, ook *de Boterstad* wordt genoemd. Dat heeft echter een rationele verklaring: er werd vooral eertijds veel boter geproduceerd en nog steeds is de omgeving van de stad agrarisch georiënteerd. Lang geleden, echter, dreef de welvaart van de stad op die boterproductie en het weven van laken. Ik neem aan dat ze daar meer dan drie uur gaans van de stad leper verwijderd waren om dat laatste te mogen doen.

De stad kende dus eeuwenlang een bloeiende zuivelhandel. De Dikmuidse boter heeft een goede reputatie. Ze hebben daar zelfs een eigen merk: Dixmudia. Waar ze het toch vandaan halen om een naam te bedenken, nietwaar.

De traditie is oud want de stadsrekening uit 1581-1582 vermeldt dat er 8 936 grote kuipen boter op de markt werden verkocht. Helemaal botertje tot de boom, dus.

Nog in 1928 werden de nieuwe Boterhallen gebouwd. Boter aan de galg op onze dagen want nu herinneren alleen nog de Boter- en Kaasfeesten op pinkstermaandag aan deze drukke handelsactiviteit van weleer.

De Grote Markt

Het marktplaatsje van Diksmuide werd in het tweede kwart van de 13^e eeuw in gebruik genomen. Voordien werd de markt gehouden op wat nu de Vismarkt is. Dat plein werd te klein voor het toenemende aantal handelaars. In 1406 verkreeg Diksmuide het recht om in juli een „Vrije Jaarmarkt“ te organiseren. Van overal kwamen toen de kooplui om hun koopwaar drie dagen lang aan te bieden.

Zeer prominent aanwezig op de Grote Markt is het Stadhuis. Dat gebouw werd in de loop

De huizen rond de Grote Markt sluiten qua stijl zeer goed aan bij de rest.

van de eeuwen meermaals uitgebreid en verbouwd, Het werd in 1875 zelfs bijna helemaal gesloopt! Er bleven nog slechts twee zijgebouwen behouden. Dat waren: rechts het gevangenisgedeelte uit 1634 met trapgevel, links een barokgevel uit 1730. Tussen die twee vleugels kwam er een gloednieuw raadhuis in een rijzige neo-hooggotiek, bekroond met een belfort. In 1914 vestigde kolonel Jacques zijn hoofdkwartier in het stadhuis. De man heeft nu een standbeeld op de Markt.

De Grote Oorlog was het gebouw niet genadig. In tegendeel. Het werd meerdere malen getroffen door Duitse obussen en het kreeg na de bezetting van de stad de gena-

deslag. Daarvoor waren nu eens niet de Duitsers verantwoordelijk maar juist het geallieerd geschut. Voor de wederopbouw na de oorlog werd een stadhuis ontworpen waarvan de stijl een mengsel is van neogotiek en neorenaissance. In de voorgevel vormen muurankers tweemaal het jaartal 1923.

De andere huizen op het plein zijn eveneens in dezelfde naoorlogse periode weer opgebouwd en ze sluiten zeer goed aan bij de architectuur van het stadhuis. Er werd destijds nog overwogen om „la Ville Martyre“ zelfs helemaal niet meer op te bouwen maar om er naast een geheel nieuwe stad uit de grond te stampen. Dit plan werd echter verworpen door het gemeentebestuur en vanaf 1919 herrees Diksmuide geleidelijk aan uit het puin. Het heet dat de Grote Markt werd heropgebouwd in een stijl die op de Renaissance was geïnspireerd: de „vieux-neuf“-stijl. Het resultaat mag geslaagd heten.

Staande op de Grote Markt is ook de Sint-Niklaaskerk goed zichtbaar. Ze staat vlak achter het stadhuis. Het is een gotische kerk. Ze werd verwoest in de Eerste Wereldoorlog maar nadien naar een plan uit de 14^e eeuw heropgebouwd. Ook de 18^e-eeuwse torenspits kreeg zijn oorspronkelijke vorm terug. Tijdens de Tweede Wereldoorlog werd de kerk opnieuw beschadigd.

Toeren rond de toren

Het heet dat Vlamingen erg honkvast zijn en zich zelden van de eigen kerktoren verwijderen. Wat een grove veralgemening is. Evenwel, op deze wandeling was het toch wel van toepassing. Zij het dan dat het niet de kerktoren was maar de IJzertoren waarrond we geleid werden. Het was ons beloofd en inderdaad, dit bouwwerk bleef voor een groot deel van het traject zichtbaar. Wat niet direct verwonderlijk is want de toren is wel flink hoog en in het vlakke landschap zie je hem dus van heinde en ver.

Strikt genomen staat de IJzertoren niet in Diksmuide maar in Kaaskerke. Kaaskerke nabij de Boterstad... vreemd dat ze daar geen Melkebeek hebben. Nu moeten ze het stellen met de IJzer en de Handzamevaart.

In 1923 besloot de regering op alle graven van Belgische gesneuvelden een officiële steen te plaatsen. In de schoot van het comité voor de *Jaarlijkse Bedevaart naar de Graven van de IJzer* ontstond het plan op bij de IJzer een terrein aan te kopen waarop een groot gedenkteken zou komen met daar rond de zogenaamde heldenhuldezerkjes. In 1924 kocht het comité een stuk grond waar in 1914-1918 een Belgische stelling lag tegenover de beruchte Duitse post in de Minoterie (de Bloemmolens). Vanaf dat jaar zou daar de jaarlijkse bedevaart plaats vinden.

Ik vind het een vreemde ontwikkeling en wat er de reden van was is me niet bekend, maar in 1925 werden door de Dienst der Militaire Grafstenen meer dan 500 heldenzerkjes verbrijzeld om er grintwegen mee te funderen. Het comité was daarover zeer verbolgen en er

De IJzertoren

werd besloten een hoog IJzerkruis op te richten om daarin de overgebleven zerkjes in te metselen. Die toren zou een huldemonument zijn voor de Vlaamse frontsoldaat en een eerherstel voor de Vlaamse gesneuvelden. In 1928 begon de bouw van de toren. Hij werd op 24 augustus 1930 ingewijd bij de incidentrijke elfde IJzerbedevaart. Als vredesmonument werd op de IJzertoren in vier talen de tekst „Nooit meer oorlog“ aangebracht.

De IJzertoren is altijd al een controversieel monument geweest. Boven op het kruis staat, eveneens kruisgewijs: AVV - VVK. *Alles voor Vlaanderen, Vlaanderen voor Kristus*. Ik heb me dikwijls afgevraagd waarom „Kristus“ met een „k“ wordt geschreven. Indien we het zouden gewaagd hebben zo te schrijven op de lagere school dan kregen we minstens een draai rond de oren. Indien je al niet van godslastering werd beticht. Een uitleg vond ik niet dus heb ik er zelf eentje bedacht. Stel dat er VVC stond, dan konden de Franstaligen, voor wie die hele toren

toch al een gigantische doorn in het oog was en is, er „double V, C“ van maken. Geef toe: wie wil er nu een toilet als vredessymbool?

Na de Tweede Wereldoorlog, in de schaduw van de collaboratie die met Vlaamsgezindheid werd gelinkt, kwam het tot een uitbarsting. De zaak ontplofte. Letterlijk. Want in de nacht van 15 op 16 maart 1946 werd de IJzertoren door „onbekenden“ vakkundig gedynamiteerd. Zoals te doen gebruikelijk in dit land inzake belangrijke misdrijven met een communotair tintje werden de schuldigen nooit gevonden. In 1950 bouwde men met de brokstukken van de oude toren de Paxpoort. Vanaf 1952 werd honderd meter verder de nieuwe IJzertoren gebouwd. Die is nu 85 meter hoog in plaats van de vroegere vijftig.

Bloem

De Beerstblotestraat... Je zal maar in een straat met zo'n naam wonen. Dan heb je zo nu en dan wel iets uit te leggen. Nochtans is de oorsprong van die nogal curieuze naam bij iets heel onschuldig te zoeken. „Beerstblote“ sloeg op eertijds laag gelegen weiden in Beerst waar deze weg naartoe leidde.

De huidige Bloemmolens na reconversie.
Foto uit de brochure van de Vierdaagse

Wandelend langs de rivier kwamen op de andere oever wat eigenaardige, grote, vierkante torens in het vizier: de huidige, gereconverteerde Bloemmolens.

Reeds voor de Eerste Wereldoorlog stond bij de Hoge Brug in Diksmuide een meelfabriek, die de „Minoterie“ of „Bloemmolens“ werd genoemd. Het was een complex dat stevig opgebouwd was uit staal en beton. Vanaf midden oktober 1914, toen er hevig gevochten werd om Diksmuide, werd de zaak evenwel grotendeels in puin geschooten. De ruïnes van de fabriek werden van

dan af schuilplaatsen voor de Belgische soldaten. Toen Diksmuide op 10 november 1914 in Duitse handen viel, begonnen de Duitsers de ruïnes van de Minoterie te versterken. Ze bouwden er rondom geduchte stellingen uit. Van hieruit konden de Belgen aan de overkant van de IJzer gemakkelijk onder vuur genomen worden. Het uitbouwen van de versterkingen rond de Meelfabriek vroeg natuurlijk wel om bouw materiaal. Zoals beton, kiezel en cement. In de nabijheid, aan het Handzamekanaal, richtten de Duitsers daartoe een pionierspark in. Er kwam een betonfabriek waar arbeiders van de genie en opgeëiste arbeiders

(de “*simentarbeiders*”) versterkte betonblokken fabriceerden die dienden voor het maken van borstweringen. Achter de muren die met de blokken gebouwd werden, kwamen vervolgens betonnen schuilplaatsen. Zo kwam de “*Kückstellung*” aan de oostelijke oever van de IJzer tot stand. De Minoterie en de Duitse stellingen die daar bij hoorden bleken heel moeilijk in te nemen. Herhaalde pogingen daartoe leidden tot niets anders dan grote verliezen. Pas tijdens het Eindoffensief zouden de stellingen heroverd kunnen worden. Na de Eerste Wereldoorlog werd de meelfabriek opgebouwd op de plaats waar nu de torens staan die ik te zien kreeg. De restanten van de Minoterie bleven tot 1952 bewaard als zogenaamde „*site de guerre*“. Nadien ging het complex onder de sloophamer. Tijdens graafwerkzaamheden in maart 2004, bij het aanleggen van „*Portus Dixmuda*“, stootten arbeiders op de funderingen van de vroegere meelfabriek. Men vond er ook allerlei oorlogstuig dat daar hoogstwaarschijnlijk reeds lag van tijdens de Grote Oorlog.

Brug

Het traject was zo uitgezet dat we de IJzer moesten oversteken. Dat kon gelukkig via een brug die weliswaar beweegbaar was maar die dit keer op verzoek van de organisatoren van de wandeling onbeweeglijk bleef. Een gegeven waarvan de pleziervaart misschien wat minder plezier heeft gehad dan de wandelaars.

Een paar honderd meter voordat de IJzer werd overgestoken waren de restanten van een oudere brug zichtbaar. Dat was de Tervatebrug en meteen een belangrijke plaats in de Eerste Wereldoorlog. De oorspronkelijke draaibrug werd in oktober 1914 tijdens de Slag om de IJzer door de Belgische Genietroepen opgeblazen. Met als bedoeling dat de Duitsers er dan geen gebruik konden van maken. De daaropvolgende dagen werd in de nabijheid van de brug hard gevochten. Ondanks alles slaagden de Duitsers er toch in om even verder de IJzer over te steken. Aansluitend timmerde die voorpost een brug in mekaar zodat een grotere troepenmacht de Belgen op het lijf kon vallen. Het geval wilde dat precies daar de zwakste plek in de Belgische linies was. Doordat daar de grens lag tussen twee legerdivisies. De Duitsers vestigden een bruggenhoofd en in de veroverde boerderijen stelden ze hun geduchte mitrailleurs op. Langs het jaagpad rukten ze vervolgens op in de richting van het gehucht Tervate. Met de bedoeling daar de draaibrug te herstellen. De Belgen probeerden wanhopig de Duitse opmars tegen te houden. De strijd bij Tervate zou één van de felste van de hele oorlog worden. De Duitse mitrailleurs zaaiden dood, terreur en paniek. De verliezen waren bijzonder groot. Gedesoriënteerd trokken de Belgen zich terug tot bij Stuivekenskerke. De Duitsers slaagden er de daaropvolgende dagen in om massaal de IJzer over te steken waardoor het Belgische leger verplicht werd zich terug te trekken achter de spoorlijn Nieuwpoort-Diksmuide die even later een cruciale rol zou gaan spelen in het verloop van de oorlog. In plaats van verder te gaan op hun elan, besloot de Duitse legerleiding om een pauze in de gevechtshandelingen in te lassen. Wat de Belgen de gelegenheid gaf de zaak onder water te laten lopen. Waarop de Duitsers vastliepen.

De stalen ophaalbrug die na de Eerste Wereldoorlog werd geconstrueerd, werd in mei 1940 door Franse soldaten opgeblazen. Nu ligt er dus een betonnen brug.

Een ruitvormige gedenksteen getuigt van de strijd die hier werd uitgevochten.

Kleiputten

Wat in de oorlog werd aan puin geschoten, moest later grotendeels weer worden opgebouwd. Daarvoor was materiaal nodig. Baksteen vooral. Om aan die gigantische vraag te voldoen werd besloten dat bouw materiaal zelf ter plaatse te vervaardigen. Klei was er. Na enkele noodgebouwen na de oorlog, werd vanaf 1921 het dorp Stuivekenskerke, dat volledig vernield was, heropgebouwd. Zoals de kerk, de kasteelhoeve Vicogne, de pastorie en de gemeenteschool. De familie Floorizone richtte de Nieuwpoortse steenbakkerij „*Briqueteries Mécaniques de Nieuport & Extensions*“ op. Er werd, onder andere, aan klei-ontginning gedaan in Stuivekenskerke, in het gebied tussen de Viconiahoeve en de IJzer. In 1979 hield de steenbakkerij ermee op.

Wat nu een natuurgebied is van ongeveer dertig hectare, is wat bleef liggen nadat de

De ingang van de Viconia Kasteelhoeve. Met de naamsteen „Viconia Voorpost“.

klei-afgravingen gestopt zijn. De *Viconia Kleiputten*. Natte weilanden, vijvers, sloten, rietkragen en hagen. Een zeer divers landschap met zes ondiepe kleiputten. Om te verhinderen dat die putten met huisvuil zouden gevuld worden, kwamen de lokale bevolking en de natuurbeschermers in het geweer. De snode plannen gingen niet door. Sinds 1981 is het gebied erkend en beschermd als natuurgebied.

Wat nu een luxe verblijf is, was vroeger de kloosterboerderij van de Norbertijnen: de Kasteelhoeve Viconia.

Bij de kasteelhoeve staat alweer een ruitvormige naamsteen met de vermelding „Viconia Voorpost“. Op 23 oktober werden de

Belgen uit hun stellingen aan de Vicognehoeve en de Kloosterhoeve verdreven. In het overstroomde gebied was de Vicogne één van de eilandjes die wat boven het water bleven uitsteken. Van zodra de Duitsers zich van de Vicogne hadden meester gemaakt werd de plaats ingericht als voorpost van hun leger. Zo deed zich het feit voor dat de voorposten van zowel het Duitse als die van het Belgische leger op nauwelijks een paar honderd meter van mekaar verwijderd lagen. Het ligt voor de hand dat ze elkaar op geregelde tijdstippen eens onder vuur namen. Alweer een illustratie van de krankzinnigheid van de oorlog. Het was pas in september 1918, tijdens het Eindoffensief, dat de Vicognehoeve heroverd werd.

Stuiven

De kerk in *Stuivekenskerke* is alweer ongelooflijk groot. Ondertussen zijn dergelijke gigantische kerkgebouwen in mijn ogen al geen zeldzaamheid meer in deze streek. De kerk hier stond echter oorspronkelijk niet op deze plaats. Op een bepaald moment werd er beslist

De kerk in Stuivekenskerke

dat er een nieuwe kerk moest komen en die werd een tweetal kilometer naar het noorden van de dorpskern gebouwd, niet ver van het landgoed Vicogne. Waar de burgemeester woonde die over de bouw besliste. De jaren erna ontstond vrij snel een nieuwe dorpskern rond deze kerk. Met een pleintje, een schooltje, een pastorie, een herberg en een kruidenierswinkel. De oude kerk werd afgebroken, op de toren na. De oude dorpskern verviel tot een gehuchtje, met enkele kleine woningen en een hoeve. Het kreeg de naam „Oud-Stuivekenskerke“.

Het dorp kreeg het zwaar te verduren in de Eerste Wereldoorlog. Het Belgisch leger kon de oprukkende Duitsers niet terugdringen, enkel ze tot stilstand brengen. In de nacht van 22 op 23 oktober 1914 werd door Belgische officieren de kerk van Stuivekenskerke in brand gestoken om ze voor de Duitsers onbruikbaar te maken als observatiepost. De volgende dag drongen de Duitsers echter op en bezetten ze verschillende hoeves, waaronder ook

Vicogne. De hoeve werd echter volledig in puin geschoten. De nacht van 30 op 31 oktober werd de IJzervlakte door de Belgen onder water gezet, waarmee een eind kwam aan de Duitse opmars. De volgende vier jaar bleef het ondergelopen Stuivekenskerke verdeeld in een noordelijke deel met Duitse posten, en Oud-Stuivekenskerke met Belgische voorposten. Op 16 oktober 1918 verlieten de Duitsers het gebied.

Niet per schroef maar per vijze

In het dorp *Pervijze* staat een raar gebouw. Misschien zijn er wel meer die ongewoon zijn, maar dit spant toch wel de kroon. Het staat daar zo krom en scheef dat je je afvraagt hoe lang het nog kan duren voordat het omvalt. Waarbij het me ook helemaal niet duidelijk is waarom het er zo uitziet. Niemand haalt het immers in zijn hoofd een toren te bouwen die van meet af aan zo krom staat. Ondertussen wordt er schijnbaar wel aan gewerkt om verder scheefzakken te voorkomen.

De kromme Observatiepost Pervijze

Het gaat hier om *de Observatiepost Pervijze*. Een toren in het centrum van het dorp. Deze uitkijkpost werd zowel in de Eerste als in de Tweede Wereldoorlog als zodanig gebruikt. De toren is ongeveer 14 meter hoog, al gaf hij mij de schijn hoger te zijn. Hij is gebouwd uit blokken gewapend beton die elk ongeveer een meter lang zijn.

De site ligt in de voormalige gemeente Sint-Katharinakapelle. Deze gemeente werd begin 19^e eeuw samengevoegd met Pervijze en op het eind van die eeuw versmolten ook de parochies. In 1895 werd de Sint-Katharinakerk afgebroken en zo ontstond het huidige Kastanjeplein.

Tijdens de Eerste Wereldoorlog lag Pervijze in het gebied dat in Belgische handen was, enkele kilometer van de spoorlijn Diksmuide-Nieuwpoort vandaan. Op de restanten van de voormalige pastorie bij de gesloopte kerk werd een observatiepost uitgebouwd, vanwaar men de vijandelijke bewegingen kon volgen.

In de Tweede Wereldoorlog werd de toren weer gebruikt door de Duitse bezetter. Ze bouwden bovenop de observatiepost een mitrailleursnest in baksteen.

In 2002 werd de observatiepost beschermd als monument.

De lamp in de nis

Je kan van *Lampernisse* niet beweren dat het een groot dorp is. Met ongeveer 200 inwoners moet het integendeel wel één van de kleinste zijn. Maar: uit metingen is gebleken dat het tevens het stilste dorp is van de Westhoek. Of waarin het kleine groot kan zijn.

Aan de, hoeft het gezegd, grote kerk van Lampernisse hangt ergens een gedenksteen die

De reusachtige kerk in Lampernisse

de aandachtige voorbijganger erop wil attenderen dat daar Nicolaas Zannekin werd geboren. Even had ik een „aha-moment“. Volkomen ten onrechte want ik verwarde Zannekin met Zadkine. Van deze laatste zag ik ooit eens zijn beeldhouwwerk „De Boodschapper“ op een schitterend geslaagde zwart-witfoto uit het Middelheimpark in Antwerpen. Maar Zannekin, ja, dat is heel iemand anders geweest. Wanneer ik het zo wat bekijk was hij de spil van een deel van onze vaderlandse geschiedenis waar we op school niets van hebben gehoord. Nicolaas Zannekin werd eind 13^e eeuw geboren in Lampernisse. Vermoedt men. Hij was

een Vlaams opstandelingenleider en een kleine grondeigenaar die vooral bekend is gebleven door zijn rol in de boerenopstand in de Vlaamse kuststreek tegen graaf Lodewijk II van Nevers.

De onlusten tegen Lodewijk van Nevers waren vooral gericht tegen de manier waarop de graaf de belastingen inde. De opstandige boeren (de „Kerels van Vlaanderen“) bestreden

de baljuws en belastingontvangers en ze plunderden de kastelen van de edelen die trouw bleven aan de graaf. Die edelen reageerden daarop met strafexpedities. Hetgeen de weerstand alleen maar verhardde. Zannekin slaagde erin enige steden te veroveren, zoals Nieuwpoort en Veurne. Hij werd er als een verlosser onthaald. Hij hield huis in Kortrijk, waar de graaf werd gevangengenomen, en in Ieper. De opstandelingen kregen de steun van Robrecht van Kassel. Pogingen in 1325 om Gent en Oudenaarde in handen te krijgen waren echter te hoog gegrepen.

Het kwam natuurlijk tot vechten op grotere schaal. In één van de veldslagen die bij Kassel werden geleverd. Een sterk Frans leger versloeg in 1328 de boeren en ambachtslieden uit de steden en kasselrijen Veurne, Sint-Winoksbergen, Broekburg, Kassel, Belle en Poperinge. Zannekin sneuvelde en de opstand werd hard neergeslagen.

De Vlaamse weerstand was gebroken en de Fransen namen wraak. Honderden opstandelingen werden terechtgesteld en vele anderen voor eeuwig uit Vlaanderen verbannen. De goederen van al de Vlaamse opstandelingen werden verbeurd verklaard. In Vlaanderen werd om meer dan 3 200 doden gerouwd.

In Lapernisse is een straat naar Zannekin genoemd.

Natuurlijk bleef ook tijdens de Eerste Wereldoorlog Lampernisse niet van ellende gespaard. Er blijkt zich een weinig bekend drama te hebben afgespeeld.

Op 1 december 1914 viel een obus op het kerkgebouw. In het gebouw waren veel Franse soldaten aanwezig die daar wat uitrustten. Het waren „Chasseurs Alpains“, Alpenjagers van het 23^e Bataillon van de kazerne van Grasse bij Nice.

Het resultaat was verschrikkelijk. 43 Franse soldaten, 2 Belgische soldaten en 2 burgers lieten het leven. En 150 gewonden werden afgevoerd.

Daarop volgde een merkwaardige episode die in de nevelen der tijden dreigde te verzwinden. Totdat een belangstellende de zaak begon uit te zoeken en daarover ondertussen een lijvig dossier samenstelde. De gesneuvelde militairen werden begraven voor de kerk in een massagraf. In 1919 zouden ze zijn overgebracht naar het soldatenkerkhof te Merkem. Dat is het verhaal. Maar er wordt sterk aan getwijfeld. Het is waarschijnlijker dat begin de jaren twintig van vorige eeuw de resten werden opgegraven en dat de Alpenjagers werden bijgezet in een ossuarium. Een knekelhuis zoals er bij Kemmel één bestaat.

In de avond van nieuwjaardag 1915 viel een obus op de sacristie. Die werd totaal vernield.

Op 18 augustus 1915, bij zonsondergang, werd de kerk in brand geschoten door de Duitse artillerie aan de overkant van de IJzer. De brand die ontstond was licht, maar de militaire overheid verbood alle bluswerken! Omstreeks middernacht stond het ganse gebouw in lichterlaaie. De reus van Lampernisse kwam aan zijn einde.

Na de brand stond de kerktoeren nog overeind en die werd ingericht als observatietoren.

Op 8 november 1915 werd de toren door Belgische troepen opgeblazen. Met 350 kg springstof werd de toren tot puin herleid. Het is bekend dat de wegen van de gemeente hersteld werden met puin van de toren. Zo zijn er zeker nog sporen te vinden op de steenweg naar Fortem (Alveringem) en de weg naar Zoutenaai.

Oud

Oud-Stuivekenskerke bestaat nog steeds maar dan wel in een andere vorm dan de dorpskern die het vroeger was. Het wordt nu ook wel eens het Onze-Lieve-Vrouwhoekje genoemd. Het is een plaats met veel geschiedenis.

Zoals eerder reeds aangehaald stond in Oud-Stuivekenskerke nog slechts de toren van de kerk overeind. Tijdens de Slag om de IJzer in oktober 1914 werd die echter door artilleriegranaten ernstig beschadigd. Toen de toestand er voor de Belgen hopeloos uitzag en ze zich achter de spoorweg hadden teruggetrokken, installeerde een Duitse infanteriecompagnie zich in de overgebleven gebouwen. De toren van het voormalige dorp en de huizen daar vlakbij lagen op iets hoger terrein dan de omtrek. Bij de inundatie bleef aldus in Oud-Stuivekenskerke een droog eilandje over. Op 1 november ontdekte een Belgische patrouille verkenners dat het gehucht verlaten was! Het duurde dan ook niet lang of er werd daar

De kapel in Oud-Lampernisse. Er rond staan vele gedenktekens omdat het een belangrijke plaats is geweest tijdens de Eerste Wereldoorlog.

een voorpost ingericht. Een ondernemende onderluitenant vestigde daar tussen de muren van een stukgeschooten gebouw een grote wachtpost. Deze „Grand Garde 1“ die ook wel „Grand Garde Sud“ werd genoemd, werd één van de vier grote wachtposten aan Belgische kant. Na veel schermutselingen was de Grand Garde maar steeds uitgebreid zodat het een netwerk van loopgraven, posten, postjes, verbindingsgangen, prikkeldraadversperringen en loopbruggen was geworden. Vanuit deze vooruitgeschoven post die bijna een kilometer voor het front lag, konden een groot deel van het niemandsland en heel wat Duitse voorposten bespied worden.

Er staat nu een zuil die zegt (in het Frans) dat daar de vijand tot staan werd gebracht.

Oud Stuivekenskerke is nu een herinneringsoord voor de Grote Oorlog dat werd opgebouwd rond de torenruïne van Oud-Stuivekenskerke. De site bestaat uit de versterkte torenruïne met gedenkplaten en een oriëntatietafel, een demarcatiepaal, de gedenkkapel voor Onze-Lieve-Vrouw der Zege met daar rond 41 gedenkzuiltjes voor verschillende regimenten, een obelisk voor het 5^e

regiment Lansiers en een gedenkzuil voor het 1^e en 2^e bataljon Karabiniers-Wielrijders. Tenslotte een gedenkkapel voor Georges Delacave en de gesneuvelden van de streek.

Dodengang

Waarschijnlijk even bekend als de IJzertoren en nog meer beladen met het leed van het verleden is de *Dodengang* (in het Frans: Boyau de la Mort) in Kaaskerke. Het is een complex van bewaarde loopgraven uit de Eerste Wereldoorlog. De Dodengang ligt naast een

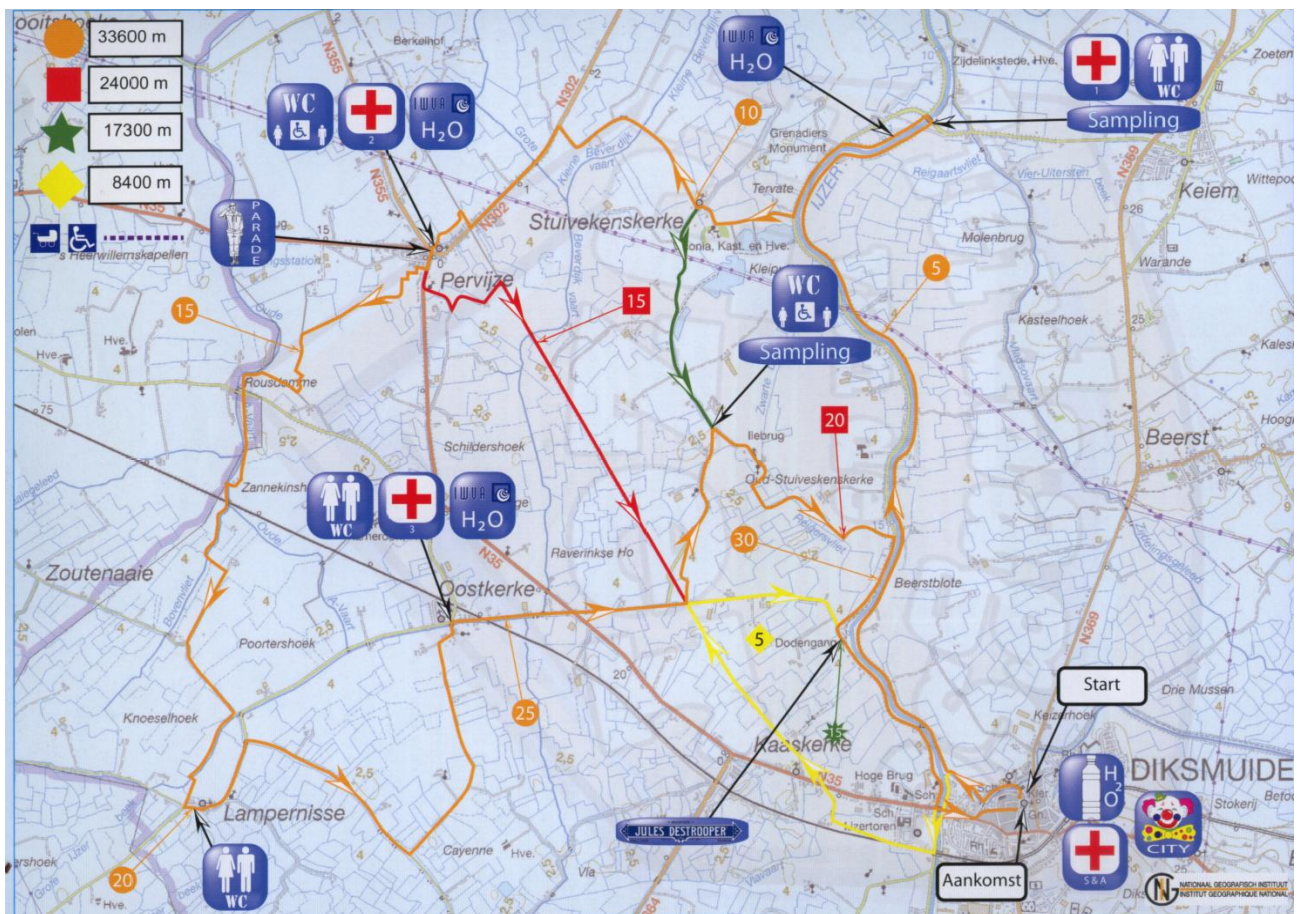
Een stukje van de Dodengang

bocht van de IJzer. Dit complex is het laatste bewaarde stuk van het Belgische front. Duizenden Belgische soldaten zijn er tussen 1914 en 1918 omgekomen.

De site van de Dodengang bestaat uit een bezoekerscentrum, de deels gereconstrueerde Dodengang met de Ruiterschans en de Muizenval, het demarcatiepaaltje op het uiteinde van de Dodengang en het gedenkteken van Baugniet net voor het loopgravenstelsel. Net buiten het domein ligt een Duitse vervallen bunker, die deel uitmaakt van het verhaal van de Dodengang. Het was op mijn weg het eerste relict van deze uitermate beladen plaats dat ik zag.

Gedurende vier jaar was de Dodengang een vooruitgeschoven stelling in de Belgische verdedigingslinie aan de IJzer. Er werd hier verbeterd en ten koste van vele jonge levens gevochten om iedere meter terrein. Het bezoekerscentrum uit 2004 geeft een duidelijk beeld van de ellende en de beklemmende sfeer die heersten aan het front.

De wandeling was hierna nagenoeg ten einde. Bijna tegenover de Dodengang ligt een café. Toen ik er passeerde was het daar een lawaaierige bedoening door de vele wandelaars die er waren neergestreken. Voor het terras van het café heeft men er niets beter op gevonden dan het te omheinen met... zandzakjes. Misschien, waarschijnlijk, ben ik er overgevoelig voor maar ik vind het smakeloos.

© 2012
Michel Christiaens